УДК 336.25:336.14

Володимир ГОРИН

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ БЮДЖЕТУ

Узагальнено наукові підходи до трактування сутності неподаткових надходжень бюджету та вказано на дискусійні моменти. Проаналізовано погляди науковців щодо виокремлення ключових ознак неподаткових надходжень бюджету та вказано на їхній суперечливий характер. Доведено, що більшість ознак неподаткових надходжень мають вибірковий характер, у зв'язку з чим запропоновано відмежовувати ці доходи від податкових надходжень виключно за ознакою їхнього стосунку до системи оподаткування. Наведено основні ознаки, за якими класифікують неподаткові надходження бюджету, та обґрунтовано доцільність їхнього розмежування за джерелами походження.

Ключові слова: *бюджет, доходи бюджету, неподаткові надходження, наукова дефініція, ознаки ідентифікації, ознаки класифікації, джерело походження.*

Владимир ГОРИН

Теоретические основы неналоговых доходов бюджета

Обобщено научные подходы к раскрытию сущности неналоговых поступлений бюджета, указаны их дискуссионные моменты. Проанализированы мышления ученых на предмет выделения ключевых признаков неналоговых поступлений бюджета и указано на их противоречивый характер. Доказано, что большинство признаков неналоговых поступлений имеют избирательный характер, в связи с чем предложено отделять эти доходы от налоговых поступлений бюджета, исключительно по признаку их отношения к системе налогообложения. Приведены основные признаки, по которым классифицируют неналоговые поступления бюджета и обоснована целесообразность их разграничения в соответствии с источникам происхождения.

Ключевые слова: *бюджет, доходы бюджета, неналоговые поступления, научная дефиниция, признаки идентификации, признаки классификации, источник происхождения.*

Volodymyr GORYN

Theoretical aspects of non-tax budget revenues

The deepening of economic crisis draws attention to the studying of non-tax revenues. However, despite the significant value that played non-tax revenues to government revenue, research of their nature and purpose, key features and approaches to classification barely underway. It is difficult to develop recommendations to improve their use of technology in public practice.

The purpose of the article is to reveal scientific approaches to the essence interpretation of non-tax budget revenues and allocation of their main characteristics, existing approaches to

characterize the distribution of non-tax budget revenues on various grounds of classification and propose its own approach.

Evaluation of scientific approaches to disclosure of non-tax budget revenues indicated that the most common in the scientific literature is their interpretation as a finance law notion. According to the economic nature of non-tax revenues is almost not considered in the scientific literature.

Found that the main features of tax revenues often attributable not coercive payment equivalence, irregular income and others. This approach is controversial, because most signs of identification are not relevant to the totality of tax revenues, but only to some of their parts. However, because of the significant differences between different types of non-tax revenues under the terms of the accumulation of funds, meaning, purpose, to provide universal sign of their identification difficult.

Non-tax revenues are classified in many ways: the legal nature, a fiscal nature, coupled with the state (municipal) property and others. However, this list of feature classification can not be completed and can be extended with additional features.

It is proved that non-tax revenues from tax revenues advisable distinguished solely on the basis of their affiliation or non-affiliation to taxation system. Proposed to subdivide non-tax revenues by source of origin of the following groups: receipts from the state business activities; receipts from the sale of state property rights; revenues from administrative and regulatory activities; revenues from the provision of public services.

Key words: *budget, profits of budget, untax receivabless, scientific definition, signs of definition, signs of classification, source of origin.*

JEL Classification: H27, H60, E69.

В умовах жорсткої економічної кризи в Україні проблеми формування доходів бюджету набувають виняткової гостроти. Недоліки законодавчої бази, домінування застарілих підходів до організації бюджетних відносин у поєднанні з глибоким спадом в економіці утруднюють наповнення бюджету і, відповідно, виконання завдань соціально-економічного розвитку країни. Звісно, основний резерв зростання фінансових ресурсів держави закладений у підвищенні фіскальної ефективності системи оподаткування. Втім, поряд з удосконаленням податкового механізму, не варто залишати поза увагою й інші методи та інструменти наповнення бюджету.

Формування близько 1/5 сукупного обсягу ресурсів державного бюджету забезпечує неподатковий механізм. Такі надходження відображені у кількох розділах дохідної частини бюджету: неподаткових надходженнях, доходах від операцій з капіталом, цільових фондах, надходженнях від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій, а також офіційних трансфертах. На відміну від оподаткування, для неподаткових методів формування доходів бюджету не властиві такі принципи, як еквівалентність, рівнозначність, стабільність, обов'язковість, всеохоплюючий характер тощо. Однак специфіка неподаткових платежів полягає в тому, що вони переважно мають цільове призначення, а також їм притаманний необов'язковий характер. Об'єктом нашого наукового інтересу стане не уся сукупність доходів бюджету, мобілізованих неподатковим методом, а

лише їхня частина, а саме група неподаткових надходжень.

Попри вагому роль неподаткових надходжень у наповненні бюджету, серед науковців економічного профілю практично не ведуться дискусії щодо їхньої сутності та призначення, ключових ознак, підходів до класифікації та інших аспектів. Як зазначає В. Дем'янишин, "складається враження, що цей вид надходжень відіграє лише статичну роль у доходах бюджету" [1, 317]. Окремі напрацювання з цієї проблематики мають переважно зарубіжні науковці А. Батяєва (A. Batyaeva) [2], Кевін М. Моррісон (Kevin M. Morrison) [3], В. Прічард (W. Prichard) [4], М. Росс (M. Ross) [5], І. Ярцева [6; 7], а серед вітчизняних вчених доцільно відмітити праці В. Дем'янишина [1; 8], В. Левковича [9], Я. Петракова [10], В. Письменного [11], О. Шаманську [8], Н. Якимчук [12] та ін. Втім, теоретичне підґрунтя формування неподаткових доходів бюджету й досі не набуло обрисів цілісної теорії та залишається на початковому етапі розробки. Відсутність комплексних наукових досліджень неподаткових методів та інструментів мобілізації доходів бюджету ускладнює розробку рекомендацій щодо удосконалення технологій їхнього використання у бюджетній практиці. Зважаючи на це, наукові праці відповідної тематики вкрай актуальні.

Мета статті полягає у розкритті наукових підходів до трактування сутності неподаткових надходжень бюджету та виокремлення їхніх ключових характеристик, а також упорядкування їхнього розподілу за класифікаційними ознаками.

Незважаючи на достатньо вагоме значення неподаткових надходжень у доходах бюджету, наукова полеміка щодо їхньої сутності практично не ведеться. І. Ярцева пояснює такий недолік тим, що справляння значної частини цих доходів обумовлене не тільки фіскальними, а й політичними міркуваннями, а самі вони є винятково різноманітними за своєю природою та мають мало спільного [6, 132]. Слушність такої позиції підтверджується й тим, що перелік неподаткових надходжень бюджету складно назвати однорідним і стабільним, а для їхньої мобілізації застосовуються різні механізми справляння.

Економічна наука не дає однозначної відповіді на питання, який чинник доцільно покласти в основу виокремлення неподаткових надходжень бюджету. На думку Б. Іванова [13, 51–52], С. Ципкіна [14, 40–41], поділ доходів бюджету на податкові й неподаткові залежить винятково від методу мобілізації коштів до загальнодержавного фонду фінансових ресурсів. Втім, варто погодитись із аргументами В. Левковича, що розмежовувати податкові й неподаткові доходи, відштовхуючись лише від методу стягнення коштів, неприйнятно [9, 39]. Дійсно, процедури справляння податків та єдиного соціального внеску, який взагалі не є елементом системи оподаткування та не справляється до бюджету, майже ідентичні. Головна відмінність єдиного соціального внеску від податкових платежів у тому, що він має цільове призначення та, в кінцевому підсумку, зворотний. Аналогічний висновок можна зробити також щодо зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування, для яких характерні усі ознаки фіскальних платежів. Відтак, частина доходів бюджету, які відповідно до законодавства, зараховуються до складу його неподаткових надходжень, надходить від застосування державою податкового методу.

Доволі поширеним у науковій літературі є підхід щодо розгляду неподаткових надходжень бюджету як поняття фінансового права. На думку В. Карасьова, це – як добровільні, так і обов'язкові, оплатні та безкоштовні платежі еквівалентного характеру, що не зараховані до складу системи оподаткування і надходять у власність

держави шляхом їхнього акумулювання у централізованому бюджетному фонді [15]. Майже ідентичне формулювання подає у своїх працях А. Батяєва [2]. Разом з тим, розкриваючи юридичну природу неподаткових надходжень, ці дефініції не дають відповіді на питання щодо трактування їхньої сутності як економічного поняття.

На думку О. Турчинова та Ц. Огня, неподаткові надходження – це "добровільні компенсаційні платежі, а також штрафи і пені, не пов'язані з податковим законодавством" [16, 73]. Незважаючи на те, що таке визначення не містить методологічної помилки, воно надто обмежено трактує це поняття, не розкриваючи його економічного змісту та призначення. Частково це упущення виправляє І. Ярцева, яка розглядає неподаткові надходження бюджету як обов'язкові та/або добровільні та/або оплатні платежі, які залучаються або стягуються з юридичних та фізичних осіб з метою фінансового забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування [7, 8]. Втім, вказуючи на головне призначення неподаткових надходжень, І. Ярцева все ж не розкриває їхньої сутності як поняття економічної науки. Натомість, В. Дем'янишин розглядає неподаткові надходження за економічною сутністю як сукупність розподільчих відносин, пов'язаних з формуванням централізованого фонду грошових коштів держави шляхом непримусового відчуження частини грошових доходів і нагромаджень юридичних і фізичних осіб [1, 318]. Перевагою такої дефініції є те, що вона вказує на розподільчий характер мобілізації неподаткових надходжень у процесі формування бюджету. Тобто, має місце чітке означення неподаткових надходжень бюджету як поняття не юридичної, а саме фінансової термінології. Однак теза щодо винятково добровільного відчуження доходів на користь держави формує хибне уявлення про економічний зміст неподаткових надходжень, оскільки до них, серед іншого, зараховують кошти від сплати штрафів, зборів зі спеціальних господарських операцій і деяких інших платежів, які мають обов'язковий характер.

На думку Я. Петракова, позиція В. Дем'янишина є також суперечливою і щодо моменту відчуження частини нагромаджень юридичних і фізичних осіб. Як зазначає вчений, нагромадження як акумульований дохід попередніх звітних періодів не є об'єктом вилучення, оскільки діючою системою оподаткування передбачено виключно перерозподіл доходів за наслідками поточного звітного періоду. Підсумовуючи наведені аргументи, Я. Петраков пропонує трактувати неподаткові доходи бюджету як фінансові ресурси, акумульовані до нього з неподаткових джерел та/або із застосуванням неподаткового механізму адміністрування, сплата яких для економічних агентів передбачає пряме або опосередковане збільшення економічних вигод [10].

Заслуговує на увагу дефініція, запропонована Ю. Касперович, яка вказує на суб'єктів процесу формування неподаткових надходжень бюджету, а також зміст операцій. На її думку, під неподатковими надходженнями доцільно розуміти фінансово-економічні відносини між сектором державного управління й іншими інституційними одиницями у процесі реалізації неподаткових методів формування доходів бюджету, які виникають за наслідками реалізації або передачі прав власності на державне майно, адміністративного регулювання шляхом сплати дозвільних платежів та здійснення процедур ліцензування, компенсації заподіяної шкоди державі, штрафних санкцій тощо, а також регулювання вартості споживання суспільних благ і послуг через механізм визначення обсягів плати бюджетним установам [17, 55–56]. На наш погляд, наведена дефініція найбільш повно роз-

криває сутність неподаткових надходжень як економічного поняття. Втім, її редакція є надто громіздкою, а обраний підхід не позбавлений ризику упущення важливих складових цієї групи доходів бюджету. Так, перерахування до бюджету частини доходів НБУ можна охарактеризувати як внутрішні фінансові відносини між інституційними одиницями сектору державного управління, що суперечить запропонованій редакції неподаткових надходжень. Також не підпадають під зміст поданого визначення надходження від сплати збору з окремих господарських операцій для їхнього перерахування на потреби пенсійного забезпечення.

Значна частина науковців, уникаючи формулювання безпосередньо дефініції неподаткових надходжень, вказує на ключові ознаки, які формують економічний зміст цього поняття. Науковці переважно зазначають, що їхня основна відмінність від податкових доходів полягає у тому, що для них не характерні більшість принципів, притаманних податкам, – рівнозначності, обов'язковості, стабільності, всеохоплюючого характеру тощо. На думку В. Дем'янишина і О. Шаманської, неподаткові надходження акумулюються без застосування інструментів фіскального тиску за наявності ідентифікованих вигод платника та достовірній оцінці витрат органів державної влади, бюджетних установ і підприємств державного сектору економіки, понесених на надання певних благ і послуг. Головним призначенням цих надходжень вони визначають збалансування бюджету, заповнення частини доходів, недоотриманої за рахунок сплати податків [8, 273]. Отож, ключовими ознаками неподаткових надходжень В. Дем'янишин і О. Шаманська вказують необов'язковий характер справляння та наявність двосторонньої вигоди (для платника і для органу стягнення). Натомість, В. Письменний наділяє неподаткові надходження більш широким переліком ознак: зарахування до доходів бюджетів тих органів влади, які їх збирають; здебільшого цільовий, відплатний чи компенсаційний характер; застосування обов'язкових та добровільних методів мобілізації; нерегулярність та непостійність сплати [11, 102]. На думку В. Карасьова, реально відмежувати неподаткові надходження від податкових можливо лише за однією ознакою – індивідуальної відплатності, яка притаманна виключно для надходжень неподаткового характеру [15].

Визнаючи право авторів на наукову позицію щодо виокремлення ознак для ідентифікації неподаткових надходжень, вважаємо її дискусійною. Для прикладу, більшість вчених визначає однією із ключових ознак неподаткових надходжень їхню відплатність, тобто наявність двосторонньої вигоди. Однак важко не погодитись з аргументами Н. Якимчук, що: по-перше, неподаткові платежі не завжди обумовлені одержанням платником певного блага; по-друге, в більшості випадків розміри неподаткових платежів нееквівалентні реальним витратам органів державної влади на вчинення дій, за які вони справляються. Як зазначає Н. Якимчук, в одних випадках – це – часткове відшкодування або наближене до вартості послуги, в інших – розміри платежів взагалі не залежать від вартості наданих послуг, а сплачуються за сам факт вчинення певних дій [12, 69]. Таким чином, можна говорити про розподільчий характер операцій, пов'язаних зі справлянням неподаткових платежів, що спростовує тезу про їхню індивідуальну відплатність. Крім цього, у більшості випадків науковці при формулюванні дефініції неподаткових надходжень бюджету та виокремленні їхніх ключових ознак ототожнюють це поняття з неподатковими платежами, що, на наш погляд, не має належного обґрунтування. З огляду на зміст поняття "платіж" у словни-

ковій літературі (“платіж – виплата грошей як розрахунок за що-небудь придбане, використане” [18, 980]), неподаткові платежі є лише частиною неподаткових надходжень. Для прикладу, важко означити поняттям “платежі” бюджетні надходження у формі частини прибутку підприємств з державною часткою власності, або ж кошти, які щорічно перераховуються до бюджету Національним банком України.

Якщо вітчизняні науковці намагаються виокремити ознаки неподаткових надходжень, які розкриють їх економічну сутність, то у зарубіжних джерелах знаходимо дослідження щодо оцінювання впливу цих доходів на різні аспекти суспільного життя. Багато західних вчених (М. Росс (M. Ross) [5], В. Прічард (W. Prichard), П. Саларді (P. Salardi), П. Сеґал (P. Segal) [4, 8] та інші) наділяють неподаткові надходження ознакою так званого “ресурсного прокляття”, коли підвищення їхньої ролі у формуванні фінансових ресурсів держави негативно позначається на стані демократії в країні. Натомість, на думку Кевіна М. Моррісона, неподатковим доходам не варто приписувати “продемократичні” чи “антидемократичні” властивості, вони швидше відіграють стабілізаційну роль, сприяючи збереженню при владі існуючого політичного режиму [3].

Висловлюючи власну позицію щодо виокремлення ознак неподаткових надходжень, зауважимо наступне: на наш погляд, щоб об’єктивно розкривати економічний зміст певного економічного явища, його ознаки, або визначальні риси повинні мати всеохоплюючий і однозначний характер. Так, імперативність, безповоротність, обов’язковість справляння цілком об’єктивно визначають характерними ознаками податкових платежів, адже вони притаманні для усіх їхніх видів. Водночас, запропоновані у науковій літературі ознаки ідентифікації фрагментарно поширюються на ту чи іншу частину неподаткових надходжень, а тому є лише критеріями їхньої класифікації. Якщо звернути увагу на склад неподаткових надходжень, закріплений нормами Бюджетного кодексу України, то можна констатувати, що вони суттєво різняться за конкретними умовами акумуляції коштів, змістом, призначенням та ін. Враховуючи це, відмежувати податкові та неподаткові надходження, на наш погляд, можна лише формально за ознакою їхньої належності чи не належності до системи оподаткування.

Підтвердження обґрунтованості таких міркувань знаходимо у зарубіжних науковців. Так, на думку Кевіна М. Моррісона, відшукати спільні ознаки у різних форм неподаткових надходжень доволі важко, оскільки вони суттєво відрізняються за своєю природою. Вчений зараховує до їхнього складу не лише доходи від видобутку державними підприємствами природних ресурсів чи іноземну допомогу, а й надходження від позик та інші доходи, відмінні від податкових. Таким чином, загальний обсяг неподаткових доходів держави він пропонує визначати як різницю між її сукупними видатками та обсягом податкових надходжень [3].

Наукова література містить доволі значний перелік ознак класифікації неподаткових надходжень: відповідно до їхньої правової природи, фіскального характеру, періодичності поступлення, зв’язку з державною (комунальною) власністю та ін. Наприклад, В. Карасьов пропонує розмежовувати неподаткові надходження бюджетів відповідно до їхньої правової природи на дві групи: приватноправові – доходи, отримані державою від використання власності (від державного майна, в тому числі платежі за використання природних ресурсів); публічно-правові – доходи, отримання яких пов’язане з виконанням державою функ-

ції щодо задоволення суспільних інтересів (надходження від сплати штрафних санкцій, прибутки центрального банку, доходи від бюджетного кредитування, зовнішньоекономічної діяльності та ін.) [15]. Вивчаючи питання мобілізації неподаткових надходжень до місцевих бюджетів, О. Іванов визначає найважливішою ознакою класифікації їхній зв'язок з комунальною власністю. На його думку, відповідно до цього критерію неподаткові доходи місцевих бюджетів доцільно розмежовувати на три групи:

– доходи від використання комунальної власності – надходження від оренди майна, займу, довірчого управління; частина прибутку та дивіденди від підприємств комунальної власності, надходження від платних послуг;

– доходи від реалізації об'єктів комунальної власності;

– надходження, не пов'язані з використанням комунальної власності: штрафні санкції, адміністративні платежі, плата за користування водними об'єктами, надходження від розміщення тимчасово вільних коштів бюджету, доходи від бюджетного кредитування [19].

Попри те, що вищенаведений підхід доволі чітко розмежовує неподаткові надходження місцевих бюджетів, застосувати його для поділу відповідних поступлень державного бюджету складно. Відповідно до норм Бюджетного кодексу України, кошти від реалізації об'єктів державної власності не належать до складу неподаткових надходжень, а визначаються джерелом фінансування бюджету. У законодавстві розмежування неподаткових надходжень на окремі групи (доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження) передбачене у ст. 9 Бюджетного кодексу України [20], а деталізація складу цих груп доходів здійснюється наказом Міністерства фінансів України "Про бюджетну класифікацію" від 14.01.2011 р. № 11. Якщо порівняти між собою норми цих правових документів, можна помітити їхню неузгодженість. Відповідно до бюджетної класифікації, власні надходження бюджетних установ визначені одним із розділів неподаткових надходжень, що суперечить положенням Бюджетного кодексу. Крім цього, дискусійною є також редакція назв розділів неподаткових надходжень, як і їхнє наповнення. На наш погляд, сумнівно визначати доходами від підприємницької діяльності кошти від сплати адміністративних штрафів та санкцій, а також кошти, які перераховує Національний банк України. Враховуючи те, що держава не ставить перед собою завдання максимізувати поступлення до бюджету штрафних санкцій, як і отримання прибутку не є головним завданням Національного банку України, то очевидно, що характеризувати ці надходження як результат підприємницької діяльності держави недоречно. Поряд з цим, згідно з Господарським кодексом України підприємництво – це різновид господарської діяльності, а тому розмежування у бюджетній класифікації доходів від підприємницької та від господарської діяльності недоречне.

Оригінальний підхід до класифікації неподаткових надходжень подає Н. Якимчук. Зосередивши свою увагу на фіскальних неподаткових платежах як різновиді неподаткових надходжень, вона пропонує їх розмежовувати на три групи: квазіподатки – платежі, не пов'язані з наданням публічних послуг (збори на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій та ін.); митні платежі – пов'язані з наданням публічних послуг та не обумовлені вартістю такої послуги (державне мито, судовий збір та ін.); платежі,

пов'язані з наданням публічних послуг, розмір платежу за одержання яких відповідає вартості послуги, тобто є еквівалентним (плата за виділення номерного ресурсу, плата за надання адміністративних послуг та ін.) [12, 72]. Запропонований Н. Якимчук критерій класифікації неподаткових надходжень є, на наш погляд, одним із найбільш об'єктивних, адже розмежовує їх відповідно до причини виникнення платежів. Втім, вагомим недоліком такого підходу є його обмежене застосування, ця таксономічна ознака може бути застосована не до всього спектру неподаткових надходжень, а лише до їхньої частини.

Системний підхід до проведення класифікації неподаткових надходжень, запропонований І. Ярцевою, передбачає їхнє розмежування за цілою низкою ознак:

– за характером підстави для сплати: надходження від обов'язкових платежів та мобілізованих на добровільній основі. Щодо умов обов'язковості таких платежів, то, на думку Н. Якимчук, вони можуть різнитися: в одних випадках обов'язковим є сам платіж; у других – до обов'язку їхнього платника належить саме одержання публічної послуги; а в третіх – держава визначила лише механізм реалізації особою її прав, монопольно надає цю публічну послугу, встановлює за її надання платіж та не передбачає для його платника іншого варіанта реалізації права [12, 69];

– за регулярністю і стабільністю поступлення: періодичні – надходять до бюджету постійно у стабільних обсягах; разові – мають несистемний характер, надходять внаслідок застосування заходів суспільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності, а також як наслідок дискреційної політики органів державної влади і місцевого самоврядування;

– за можливістю планування: плановані – надходження, обсяги яких можуть бути чітко розраховані; прогнозовані – надходження, реальні обсяги яких складно визначити чи планування яких недоречне. Складність планування може бути обумовлена дією низки чинників: ринковою кон'юнктурою, темпами інфляції, змінами у законодавстві та ін. Зазвичай, неподаткові надходження плануються на підставі фактичних поступлень попередніх років з урахуванням їх можливої зміни у наступному бюджетному періоді;

– за відомчою ознакою неподаткові надходження можна розмежувати відповідно до органів державної чи місцевої влади, відповідальних за їхнє адміністрування [6, 132–134].

Попри те, що наведені класифікаційні ознаки усебічно характеризують неподаткові надходження бюджету, їхній перелік не можна вважати повністю завершеним. Вважаємо, що при формуванні понятійного апарату важливо, щоб в основу класифікації були покладені ключові ознаки економічного явища, які розкривають його сутність і суспільне призначення. Стосовно неподаткових надходжень бюджету, то в основу їхнього розмежування, на наш погляд, має бути покладене джерело походження. З урахуванням цього, неподаткові доходи бюджету доцільно поділяти на наступні групи:

– надходження від господарської діяльності держави, які об'єднують: надходження частини прибутку підприємств з державною часткою у власності, кошти, перераховані Національним банком України, доходи від державних лотерей, розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, кредитування і надання гарантій. В сукупності ці надходження характеризують результати економічної активності органів державної та місцевої влади;

– надходження від реалізації майнових прав держави (надходження від оренди та реалізації державного і комунального майна);

– надходження від адміністративно-регуляторної діяльності об'єднують: доходи за вчинення нотаріальних дій, видачу документів, патентів, ліцензій; від компенсації заподіяної шкоди державі, штрафних санкцій тощо. Фіскальне значення таких надходжень залежить від масштабів регуляторної діяльності держави і ставок відповідних платежів;

– надходження від надання публічних послуг. При цьому, на наш погляд, слід чітко розділяти адміністративні та публічні послуги. Ми переконані, що до кола публічних не доцільно зараховувати послуги, які надають органи державної влади та місцевого самоврядування та мають від'ємну вигоду для конкретного індивіда (видача ліцензій, дозволів, які фактично є інструментом обмеження прав особи на здійснення певних видів діяльності), а тому вони об'єднують лише чисті суспільні блага, які володіють виключно суспільною корисністю, а також ті блага, які через задоволення індивідуальних інтересів створюють позитивний ефект для всіх громадян (послуги освіти, охорони здоров'я, культури та ін.) [21, 74]. Відтак, під надходженнями бюджету від публічних послуг варто розуміти кошти, отримані установами соціальної сфери від надання платних послуг відповідно до основного профілю діяльності.

Підводячи підсумки проведеного дослідження, можемо констатувати, що у науковому середовищі вивченню питань теоретичного базису формування неподаткових надходжень бюджету приділяється недостатня увага, а тому розробленість цієї проблематики доволі низька. Розбіжності у поглядах вчених щодо сутності, основних ознак, а також критеріїв розмежування неподаткових надходжень бюджету певною мірою мають об'єктивне пояснення і пов'язані з великим спектром джерел, форм та методів їхньої мобілізації. Однак слабка сформованість теоретичних засад неподаткових надходжень бюджету стримує удосконалення відповідного правового поля, а отже, й пошук резервів їхнього приросту. Між тим, саме неподаткові надходження, на наш погляд, можуть стати компенсатором втрати доходів бюджету під час продовження реформи системи оподаткування.

Література

1. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : моногр. / В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 496 с.

2. Батяева А.Р. Неналоговые доходы государственного бюджета Российской Федерации : автореф. дисс… канд. юр. наук : спец. 12.00.14 "Административное право, финансовое право, информационное право" / А.Р. Батяева. – М. : РУДН, 2008. – 25 с.

3. Morrison Kevin M. Non-tax Revenue and the Redistributional Foundations of Regime Stability / Kevin M. Morrison // The initiative for policy dialogue [Electronic resource]. – Access mode : http://policydialogue.org/files/events/Morrison_Non-Tax_Revenue.pdf

4. Prichard W. Taxation, Non-tax Revenue and Democracy: New Evidence Using New Cross-Country Data / W. Prichard, P. Salardi, P. Segal // ICTD Working Paper 23; The Institute of Development Studies, 2014. – 65 p.

5. Ross M. Does Oil Hinder Democracy? // World Politics. – 2001. – № 53. – P. 325–361.

6. Ярцева И. Классификация неналоговых доходов местных бюджетов и их роль на современном этапе бюджетной реформы / И. Ярцева // Вестник Томского государственного университета. – 2010. – Вып. 339. – С. 131–134.

7. Ярцева, И.Ю. Формирование неналоговых доходов как источника развития муниципальных образований: автореф. дисс… канд.

юр. наук : спец. 08.00.10 "Финансы, денежное обращение и кредит" / И.Ю. Ярцева. – Томск : НИ ТГУ, 2011. – 25 с.

8. Дем'янишин В. Г. Неподаткові надходження: проблеми та роль у доходах бюджету держави / В. Г. Дем'янишин, О. С. Шаманська // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2011. – Вип. 2. – С. 268–274.

9. Левкович В. Поняття і правова природа неподаткових надходжень / В. Левкович // Фінанси України. – 2009. – № 10. – С. 38–42.

10. Петраков Я.В. Еволюція парадигми використання неподаткових бюджетних доходів як інструменту мобілізації фінансових ресурсів до державного бюджету / Я.В. Петраков // Вісник ЧДТУ. – Сер. "Економічні науки". – Чернігів : ЧДТУ, 2010. – № 43. – 280 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2010_43/30.htm

11. Письменний В. Неподаткові джерела формування доходів місцевих бюджетів України / В. Письменний // Галицький економічний вісник. – 2013. – № 1 (40). – С. 101–106.

12. Якимчук Н. Фіскальні неподаткові платежі до бюджетів: проблеми правового змісту та правового регулювання / Н. Якимчук // Публічне право. – 2014. – № 1 (13). – С. 68–76.

13. Иванов Б.Н. О системе советского финансового права / Б. Н. Иванов // ВЮЗИ. Труды. – Т. IX. – М., 1967.

14. Цыпкин С.Д. Доходы государственного бюджета СССР: правовые вопросы / С. Д. Цыпкин. – М., 1973. – 222 с.

15. Карасев В.А. Финансово-правовое регулирование неналоговых доходов государственного бюджета Российской Федерации: автореф. дисс… канд. юр. наук : спец. 12.00.14 "Административное право, финансовое право, информационное право" / В.А. Карасев. – М. : Московский гуманитарный институт, 2004. – 25 с.

16. Бюджетний кодекс України: закон, засади, коментар / О. Турчинов, Ц. Огонь, Г. Фролова [та ін.] ; за ред. О. Турчинова, Ц. Огня. – К. : Парламентське вид-во, 2002. – 320 с.

17. Касперович Ю. Формування неподаткових надходжень бюджету в системі фінансово-економічного регулювання / Ю. Касперович // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 9–10 (2). – С. 55–58.

18. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.

19. Иванов А.В. Состав и классификация неналоговых доходов местных бюджетов / А.В. Иванов // Вестник ИГЭУ. – 2011. – Вып. 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ispu.ru/files/str._118-121_0.pdf

20. Бюджетний кодекс: Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17

21. Горин В. До питання про сутність і таксономію публічних послуг / В. Горин // Інноваційна економіка. – 2012. – № 2 (12). – С. 72–77.

References

1. Demyanyshyn, V.G. (2008). Teoretychna kontseptualizatsiya i praktychna realizatsiya byudzhetnoyi doktryny Ukrayiny [Theoretical conceptualization and practical implementation of fiscal doctrine of Ukraine]. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

2. Batyaeva, A.R. (2008). Nenalogoviye dokhody gosudarstvennogo byudzheta Rossiyskoy Federatsiyi [Non-tax revenues of the Russian Federation state budget]: thesis: 12.00.14. Moscow: RUDN [in Russian].

3. Morrison, Kevin M. (2007). Non-tax revenue and the redistributional foundations of regime stability. The initiative for policy dialogue. Available at: http://policydialogue.org/files/events/Morrison_Non-Tax_Revenue.pdf

4. Prichard, W., Salardi, P., Segal P. (2014). Taxation, non-tax revenue and democracy: new evidence using new cross-country data. ICTD Working paper 23.

5. Ross, M. (2001) Does oil hinder democracy? World politics, 53, 325–361.

6. Yartseva, I. (2010). Klassifikatsiya nenalogovykh dokhodov mestnykh byudzhetov i ikh rol' na sovremennom etape byudzhetnoy reformy [Classification of non-tax revenues of local budgets and their role at the present stage of budget reform]. Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta – Herald of Tomsk state university, 339, 131–134 [in Russian].

7. Yartseva, I.Y. (2011). Formirovaniye nenalogovykh dokhodov kak istochnika razvitiya munitsipal'nykh obrazovaniy [Non-tax revenues forming as a source of municipalities' development]: thesis: 08.00.10. Tomsk: NO TSU [in Russian].

8. Demianyshyn, V.G., Shamanska, O.S. (2011). Nepodatkovi nadkhodzhennya: problemy ta rol' u dokhodakh byudzhetu derzhavy [Non-tax revenues: the problems and the role of state government revenue]. Finansovo-kredytna diyalnist' – Financial and credit activity, 2, 268–274. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua [in Ukrainian].

9. Levkovich, V. (2009). Poniattia i pravova pryroda nepodatkovykh nadkhodzhen' [Concept and legal nature of non-tax revenues]. Finansy Ukrayiny – Finances of Ukraine, 10, 38–42 [in Ukrainian].

10. Petrakov, Ya.V. (2010). Evolutsiya paradygmy vykorystannia nepodatkovykh byudzhetnykh dokhodiv yak instrumentu mobilizatsiyi finansovykh resursiv do derzhavnogo byudzhetu [Evolution of paradigm using non-tax budget revenues as a tool for mobilizing of financial resources to the state budget]. Visnyk ChDTU. – Seriya "Ekonomika" – Herald of Chernihiv state technical university, 43. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2010_43/30.htm [in Ukrainian].

11. Pys'menny, V. (2013). Nepodatkovi dzherela formuvannia dokhodiv mistsevykh byudzhetiv Ukrayiny [Non-tax sources of local budgets forming of Ukraine]. Galyts'kyi ekonomichnyi visnyk – Galician economic herald, 1(40), 101–106 [in Ukrainian].

12. Yakymchuk, N. (2014). Fiskal'ni nepodatkovi platezhi do byudzhetiv: problemy pravovogo zmistu ta pravovogo reguluvannia [Non-tax payments in fiscal budgets: problems of legal content and legal regulation]. Publichne pravo – Pablic law, 1 (13), 68–76 [in Ukrainian].

13. Ivanov, B.N. (1967). O sisteme sovietskogo finansovogo prava [About the system of Soviet financial law]. VYuZI (Vols. 9). Moscow [in Russian].

14. Tsypkin, S.D. (1973), Dokhody gosudarstvennogo byudzheta SSSR: pravovye voprosy [Revenues of the state budget of the USSR: legal issues]. Moskow [in Russian].

15. Karasev, V.A. (2004). Finansovo-pravovoye regulirovaniye nenalogovykh dokhodov gosudarstvennogo byudzheta Rossiyskoi Federatsiyi [Financially-legal regulation of non-tax revenues of the Russian Federation state budget]: thesis: 20.00.14. Moscow: Moskovskiy gumanitarnyiy institut [in Russian].

16. Turchynov, O., Ogon', Ts. (Ed.). (2002). Byudzhetnyi kodeks Ukrayiny: zakon, zasady, komentar [Budget Code of Ukraine: the law, basics, comment]. Kyiv: Parlaments'ke vydavnytstvo [in Ukrainian].

17. Kasperovych, Yu. (2013). Formuvannia nepodatkovykh nadkhodzhen' byudzhetu v systemi finansovo-ekonomichnogo reguluvannia [Non-tax budget revenues forming in financial and economic regulation system]. Ekonomichnyi chasopys-XXI – Economic annals-XXI, 9–10 (2), 55–58 [in Ukrainian].

18. Busel, V. T. (Eds.). (2005). Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Great dictionary of the modern Ukrainian language] (with ext. and reported.). Kyiv; Irpin: PTF Perun [in Ukrainian].

19. Ivanov, A.V. (2011). Sostav i klassifikatsiya nenalogovykh dokhodov mestnykh byudzhetov [The composition and classification of non-tax revenues of local budgets]. Vestnik IGEU – Herald of ISEU. Available at: http://ispu.ru/files/str._118-121_0.pdf [in Russian].

20. Byudzhetnyi kodeks Ukrayiny [The Budget code of Ukraine]. (2010, July 8). Available at: http://zakon4.rada.gov.ua [in Ukrainian].

21. Goryn, V. (2012). Do pytannia pro sutnist' i taksonomiyu publichnykh poslug [About the nature and taxonomy of public services]. Innovatsiyna ekonomika – Innovative economics, 2 (12), 72–77 [in Ukrainian].